

tussen Duin & Dijk

Natuur in Noord-Holland. Jaargang 9 1 ● 2010

Meeuwen

● Stormmeeuwpullen. Foto: Tim Zutt.

● Stormmeeuw. Foto: Jan Stok.

In Alkmaar broedende meeuwen zorgen jaarlijks voor pakkend nieuws in de komkommertijd. Sommige mensen menen overlast te ervaren en de plaatselijke vogelwerkgroep verschilt van inzicht met de Gemeente over het oplossen daarvan. Om met kennis van zaken de discussie te kunnen voeren, zijn in 2009 de aantallen broedparen opnieuw geteld.

De in het werkgebied van Vogelwerkgroep Alkmaar broedende meeuwen zijn in de afgelopen decennia al vele malen geïnventariseerd (Woutersen, 1994; Roobeek *et al.*, 2004; Smit *et al.*, 2005). Sinds het verdwijnen van de meeuwen als broedvogel uit de duinen, als gevolg van de komst van de vos, bleken verschillende soorten meeuwen alternatieve broedplaatsen te ontdekken. De vestiging van meeuwen in het stedelijke gebied bleek redelijk succesvol. Niet iedereen was gecharmeerd van deze ontwikkeling. Hoewel in het begin van de vestigingen in Alkmaar nog door de vwg met de gemeente werd samengewerkt om vermeende

overlast zo goed als mogelijk op te lossen, zorgde verschil van inzicht voor een nog steeds bestaande breuk. De vwg beschouwt zich als de behartiger van het meeuwenbelang en wil op de hoogte zijn van ontwikkelingen van het broedbestand om hierover zinvol te kunnen discussiëren. De laatste telling van de in Alkmaar broedende meeuwen werd in 2004 verricht (Smit *et al.*, 2005) en het was dus tijd voor een nieuw onderzoek.

Methode

Meeuwen inventariseren die op de grond broeden, is eenvoudig. Binnen het stedelijke gebied wordt dit lastiger als de meeuwen op allerlei

niet toegankelijke plekken nestelen. Dikwijls is het alleen mogelijk de in de buurt van de broedplaatsen verblijvende volwassen vogels te tellen en aan de hand hiervan een berekening van het aantal broedparen te maken. Na een verkenning in de eerste helft van mei werden in de derde week van mei de aanwezige volwassen individuen van de verschillende meeuwensoorten geteld. Het totaal aantal paren werd verkregen door dit aantal door 1,5 te delen. Slechts op enkele goed toegankelijke plekken was het mogelijk de bezette nesten te tellen. Op het bedrijventerrein Overdie zijn op de grond broedende meeuwen geteld door de verschillende

inventarisatie

in het stedelijke gebied van Alkmaar in 2009

● Aantal broedparen van meeuwen in Alkmaar (1991 t/m 2009).

jaar	storm-meeuw	zilver-meeuw	kleine mantel-meeuw	totaal
1991	2			2
1992	110	12	1	123
1993	127	42	3	172
1994	258	68	13	339
1995	230	83	5	318
1996	324	63	11	398
1997	370	80	15	465
2004	533	228	138	899
2009	421	351	237	1009

● Overzicht uit hoogwerker van de brandweer. Foto: Kees Roobeek.

terreintjes te bezoeken en is geteld vanaf het tweede balkon van de KPN-toren.

Op het bedrijventerrein Boekelermeer zijn de terreinen van de vuilverbranding en het gasstation bezocht. Vanaf de KPN-toren en vanaf de vuilstort kon op de daken van de gebouwen van het bedrijventerrein gekeken worden. Verder is het bedrijventerrein afgezocht door het met de fiets te doorkruisen. Huiswaard I en delen van de binnenstad konden grotendeels worden geteld vanaf een hoog flatgebouw. Daarnaast werd er begin mei op de Vogelmailgroep Alkmaar een oproep geplaatst om in woonwijken en binnenstad broedende meeuwen door te geven. Door inzet van een hoogwerker van de Alkmaarse brandweer werd het mogelijk om enkele moeilijk toegankelijke daken op de bedrijventerreinen Huiswaard I en Oudorp te tellen. In de tabel staan de resultaten.

Resultaten Stormmeeuw

Met de stormmeeuw gaat het in ons land niet goed met nu nog

4300 broedparen (Van Dijk *et al.*, 2007). De trend is negatief, zowel in het Deltagebied als in het Wadengebied. Sinds de vestiging van deze meeuw in Nederland in het begin van de vorige eeuw is onze omgeving voor deze soort van groot belang geweest. In 1983 telde de kolonie in de Schoorlse duinen maar liefst 6000 paar (Woutersen, 1992) en vormde hiermee een van de grootste kolonies van deze soort in Europa. Van alle in ons land voorkomende vogelsoorten is de stormmeeuw de enige soort waarvan steeds meer dan 10% van de landelijke populatie binnen het werkgebied van VWG Alkmaar e.o. heeft gebroed.

Vooral stormmeeuwen lijken een pioniersrol te vervullen bij het vinden van alternatieve broedgelegenheid. Hebben zij eenmaal ergens een vaste stek gevonden, dan is het slechts een kwestie van tijd voor hun grotere familieleden volgen. Vestigingen op akkers hebben steeds een tijdelijk karakter gehad. Agrarische activiteiten voorkomen er permanente vestiging. De verovering van stedelijke gebieden,

met name de bedrijventerreinen, lijkt tot nu toe succesvoller. Het aantal broedende stormmeeuwen in Alkmaar is dit jaar circa 20% minder vergeleken met 2004. De meest voor de hand liggende verklaring voor deze achteruitgang lijkt de toename van zilver- en kleine mantelmeeuw op de broedlocaties. Stormmeeuwen koloniseerden als eerste meeuwensoort het stedelijk gebied van Alkmaar. Hun grotere familieleden, de zilvermeeuwen en kleine mantelmeeuwen volgden al snel, maar bleken in deze vestigingsfase wat schuwer. Inmiddels lijkt het erop, dat ze hun schuwheid afleggen en stormmeeuwen verdringen van hun broedplaatsen. Zilver- en kleine mantelmeeuwen zijn aan elkaar gewaagd, maar de wat kleinere stormmeeuw delft tegen deze forsere meeuwen het onderspit.

Kleine mantelmeeuw

De kleine mantelmeeuw is in ons land vooral broedvogel langs de kust en de huidige populatie wordt op 90.000 paar geschat (Van Dijk *et al.*, 2007). Na een stormachtige ont-

● Kleine mantelmeeuw. Foto: Jan Stok.

wikkeling in afgelopen decennia is de populatie de laatste jaren stabiel. De hoofdmoot van deze meeuwen broedt in het Waddengebied en het Deltagebied. De kleine mantelmeeuw trekt in het najaar richting zuid, om langs de kusten en in steden van het Iberisch schiereiland te overwinteren. Op het vasteland van Noord-Holland herbergen fabrieksdaken, haveninstallaties en terreinen in de IJmond tegenwoordig de grootste kolonies (Cottaar, 2006). De vestigingen meer landinwaarts zijn van recente datum. In Alkmaar zit de groei er het laatste decennium goed in (zie tabel).

Zilvermeeuw

Van de 45.000 paar in ons land broedende zilvermeeuwen (Van Dijk *et al.*, 2007) broedt maar een gering percentage in stedelijk gebied. Toch is het deze groep stads-

vogels die door vermeende overlast met regelmaat de kranten haalt. Zilvermeeuwen overwinteren grotendeels in ons eigen land en dikwijls in de omgeving van hun broedterrein. De aantallen zijn ten opzichte van 2004 met 54% toegenomen.

broedgebied te vormen, maar voor succesvol broeden is wel voldoende voedsel nodig van de juiste kwaliteit. Stormmeeuwen kunnen wat dit betreft in onze provincie gekwalificeerd worden als cultuurvolgers. Zelfs toen zij nog in de

De gemeente Alkmaar zou de stormmeeuw moeten koesteren, gezien het landelijke belang van deze populatie

Of deze aanwas afkomstig is van de lokale populatie of van elders komt, is onbekend. Wel is duidelijk dat de toename, samen met die van de kleine mantelmeeuwen, negatief uitpakt voor de stormmeeuwen.

Zwartkopmeeuw

Binnen het werkgebied van de VWG Alkmaar werden in 2003 twee paartjes van de zwartkopmeeuw aangetroffen in een stormmeeuwenkolonie op een akker (Roobeek *et al.*, 2004). In 2009 heeft mogelijk één paar gebroed op het bedrijventerrein Oudorp.

Voedsel

Gezien de aanwezigheid van flinke aantallen meeuwen in het stedelijke gebied in het winterhalfjaar moet er dan ruim voldoende voedsel te vinden zijn. Over het voedsel van onze stadse meeuwen in de broedtijd is echter weinig bekend. Deels zullen ze wel in de directe omgeving foerageren, gezien hun dagelijkse aanwezigheid boven de stad en op plaatsen waar eetbare zaken te vinden zijn (vuilniszakken, patattentent, schoolpleinen). Voor drie van de hier besproken meeuwensoorten lijkt het stedelijke gebied een goed alternatief

duinen broedden, werden de jongen grootgebracht met voedsel (vooral wormen), dat grotendeels in de achterliggende polders werd vergaard (Platteeuw, 1986). Deze gebieden liggen nu nog steeds binnen vliegbereik en deze soort zou het hierdoor in Alkmaar goed moeten kunnen uithouden.

In het binnenland broedende zilvermeeuwen verzamelen hun voedsel in de directe omgeving van hun nest. Dit voedsel moet echter van voldoende kwaliteit zijn, willen zij hiermee hun jongen groot brengen (Hüppop, 1999). Bij diverse onderzoeken is gebleken dat vis, schelpdieren en/of krabben (rijk aan proteïne en calcium) essentieel zijn voor een goed broedsucces. De mate waarin deze voedselbronnen aanwezig zijn, lijkt dan ook de beperkende factor voor vestiging en uitbreiding van deze meeuwensoort. Het in het stedelijke gebied beschikbare menselijk afval is voor de volwassen exemplaren mogelijk voldoende, maar deels ongeschikt voor opgroeiende jonge meeuwen. Aan de kust verzamelen kleine mantelmeeuwen hun voedsel hoofdzakelijk op zee en zijn hierbij, door hun grotere wendbaarheid, de zilvermeeuwen de baas. Naar-

● Stormmeeuw. Foto: Jan Stok.

mate de vogels verder landinwaarts broeden, blijkt er sprake van aanpassing van het menu aan de vestigingsplek. Bij voedselonderzoek aan een kolonie in het Wormer- en Jisperveld op circa 20 km van de kust, bleek nog slechts 1/5 deel van mariene afkomst. Het overgrote deel van het voedsel bleek zeer divers en bestond onder andere uit zoogdieren, aas, weidevogelkuikens en menselijk afval (Camphuysen *et al.*, 2005) en dit dieet was kennelijk voldoende om jongen groot te brengen. De meeste kleine mantelmeeuwen in Alkmaar broeden op circa 8 km van de kust. Dit is voor kleine mantelmeeuwen geen onoverkomelijke afstand, gezien het frequente verkeer van deze vogels richting kust en vice versa (persoonlijke waarneming). Verder is het verschijnen van deze meeuwen in het agrarische landschap een gewone zaak geworden. De soort wordt vooral tijdens of na landwerkzaamheden gezien, samen met storm- en zilvermeeuwen. Daarnaast is binnen het stedelijke gebied menselijk afval een voedselbron, waarvan onduidelijk is hoe groot die is.

Broedsucces

Uit bovenstaande moge duidelijk geworden zijn, dat er nog veel te leren is over het gedrag en voorkomen van meeuwen in de stad. De vraag of de huidige populatie een gevolg is van import van elders (en zo ja van waar) of van lokaal broedsucces, is bijvoorbeeld door ons niet te beantwoorden. De nu voorkomende soorten kunnen gemiddeld een hoge leeftijd bereiken en zelfs een laag broedsucces is dan voldoende om de lokale populatie

te behouden. Gezien de overlast die diverse meeuwensoorten nu al binnen enkele steden veroorzaken zou onderzoek dat licht werpt op enkele basale vragen welkom zijn. In 2007 werd er in Leiden op bescheiden schaal gestart met onderzoek naar broedgegedrag en effect van beperkende maatregelen. Helaas was er in 2008 al geen geld meer beschikbaar voor verder onderzoek.

Conclusie

Binnen het stedelijke gebied van de gemeente Alkmaar broeden in 2009 ongeveer 1000 paar meeuwen. De stormmeeuwen, waarvan nog steeds circa 10% van de landelijke populatie binnen onze stad broedt, ging met 20% achteruit, vermoedelijk door nestplaatsconcurrentie met hun grotere familieleden. De stormmeeuw zou de gemeente moeten koesteren, gezien het landelijke belang van deze populatie. Zilvermeeuwen en kleine mantelmeeuwen namen sterk toe, zonder dat duidelijk is waar deze toename aan is te danken. Bovendien verspreiden deze twee laatste soorten zich verder over de stad.

Dankwoord

De Alkmaarse brandweer wordt bedankt voor haar medewerking en inzet van de hoogwerker. De KPN, HVC, TAQA en Sortiva worden bedankt voor het verlenen van toegang tot hun terreinen en gebouwen en hun bereidwillige medewerking bij het tellen van de meeuwen.

Deze inventarisatie werd uitgevoerd door Rutger Polder, Bert en Jasper de Haan, Frans de Buijzer, Arie Baas, Dries Olsthoorn, Mart van Zweeden, Jeroen van Wetten en Kees Roobeek.

● *Links: Agressieve stormmeeuw.*
Foto: Tim Zutt.

● *Rechts: Dakbroedende stormmeeuw.*
Foto: Jan Stok.

Literatuur

- CAMPHUYSEN, C.J., D.C. CAMPHUYSEN & T.M. VAN SPANJE, 2005. Het voedsel van de Kleine Mantelmeeuwen van het Wormer- en Jisperveld. *Limosa* 78(4): 145-154.
- COTTAAR, F., 2006. Aantal broedparen van meeuwen en sterns in de IJmond in 2005. *De Fitis* 42(2): 74-81.
- VAN DIJK, A.J., et al., 2009. Broedvogels in Nederland in 2007. SOVON-monitoringrapport 2009/1. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- HÜPPPOP, O. & K. HÜPPPOP, 1999. The food of breeding herring gulls *Larus argentatus* at the lower river Elbe: Does fish availability limit inland colonisation? *Atlantic seabirds* 1(1): 27-42.
- PLATTEUW, M., 1986. De timing van voedselvluchten bij de Schoorlse stormmeeuwen. *De Kleine Alk* 4(1): 15-27.
- ROOBECK, K., H. SMIT & T. DAMM, 2004. Broedende meeuwen en sterns in ons werkgebied in 2003. *De Kleine Alk* 22(1): 2-15.
- SMIT, H., C.F. ROOBECK & T. DAMM, 2005. De broedvogels van Alkmaar in 2001-2004. Bijzondere uitgave *De Kleine Alk*, Vogelwerkgroep Alkmaar e.o.
- WOUTERSEN, K., 1994. Heden, verleden en toekomst van de meeuwen in de kop van Noord-Holland. *De Kleine Alk* 12(1): 5-42.

Een uitgebreidere versie van dit artikel verscheen in De Kleine Alk 27(3) (2009), het orgaan van de VWG Alkmaar e.o..

*Kees Roobeek
Loop 21
1862 JG Bergen NH*